

An analytical study of monotheistic naturalism in the national curriculum and its educational implications with reference to the Holy Quran and the school of Islam (presenting a conceptual-educational model for teenagers and young adults)

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors
Solmaz Faramarzi Garusi^{1*}

How to cite this article

Faramarzi Garusi Solmaz, An analytical study of monotheistic naturalism in the national curriculum and its educational implications with reference to the Holy Quran and the school of Islam (presenting a conceptual-educational model for teenagers and young adults), *Journal of Quran and Medicine*. 2023; 7(5): 110-126.

1. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran (corresponding author).

* *Correspondence:*
Email: Garusi88@pnu.ac.ir

ABSTRACT

In an analytical way, this study has analyzed the monotheistic naturalistic features of the national curriculum in the context of its coordination with the educational goals, principles and methods required by the Holy Quran and Islam. In order to provide a conceptual-educational model for teenagers and young people, a desirable curriculum. The research community includes the content of the national curriculum, the Holy Qur'an and the Islamic educational school, and the concept of monotheistic naturalism was chosen as a study sample. In this article, sample slips designed by the researcher were used to collect information. The method of analysis was content analysis, matching and theoretical inference. The findings of the research show that in the natural science of the national curriculum based on the Islamic point of view, topics such as laying the groundwork for the rational knowledge of nature, heart faith in the purposefulness of nature and its creator, practical faith in observing the limits of the creator in relation to wise enjoyment, consciously, voluntarily, responsibly and enriching nature as one of the divine rich resources in the form of honoring nature and gratitude to the beautiful, accurate, harmonious, orderly, lawful and purposeful creator of the pure nature, who has placed it in a board full of blessings and mercy for educational use. , scientific, educational, recreational, food, physical, mental and psychological health of human beings, has given attention to teenagers and young people in the field of education and training, and they have been given attention in the direction of rational knowledge and responsible and uplifting moral action against Pure nature flourished.

Keywords: Naturalistic characteristics, educational method of encountering nature, national curriculum of the Islamic Republic of Iran, Holy Quran, Islamic educational school, conceptual-educational model for teenagers and young people.

بررسی تحلیلی طبیعت شناختی توحیدی در برنامه

درسی ملی و دلالت‌های تربیتی آن با استناد به قرآن

کریم و مکتب اسلام (ارائه مدل مفهومی- تربیتی

نوجوان و جوان)

سلماز فرامرزی گروسی*

استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

این مطالعه به شیوه تحلیلی، ویژگی‌های طبیعت شناختی توحیدی برنامه درسی ملی را در بستر هماهنگی آن با اهداف، اصول و روش‌های تربیتی مورد نظر قرآن کریم و اسلام مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است به منظور ارائه مدل مفهومی- تربیتی نوجوان و جوان برنامه درسی مطلوب. جامعه پژوهش شامل محتوای برنامه درسی ملی، قرآن کریم و مکتب تربیتی اسلام است که مفهوم طبیعت شناختی توحیدی به عنوان نمونه مطالعه انتخاب گردید. در این مقاله جهت گردآوری اطلاعات از نمونه فیش‌هایی که به وسیله پژوهشگر طراحی شده بود استفاده گردید. روش تجزیه و تحلیل به شیوه تحلیل محتوا، تطبیق و استنتاج نظری بود، یافته‌های پژوهش بیانگر این است که، در طبیعت شناختی برنامه درسی ملی مبتنی بر دیدگاه اسلامی، میتوان موضوعاتی همچون، زمینه سازی برای شناخت عقلانی طبیعت، ایمان قلبی نسبت به هدفمندی طبیعت و خالق آن، ایمان عملی در رعایت حدود خالق نسبت به برخورداری عاقلانه، آگاهانه، ارادی، مسئولانه و آبادکننده از طبیعت به عنوان یکی از منابع غنی الهی به صورت تکریم طبیعت و شکرگزاری از آفریدگار زیبا، دقیق، هماهنگ، منظم، قانونمند و هدفمند طبیعت پاک که آن را در تابلوی نعمتی پُر برکت و رحمت برای استفاده آموزشی، علمی، پرورشی، تفریحی، خوراکی، سلامت جسمی، روحی و روانی انسانها، صورت‌گیری کرده است، برای نوجوانان و جوانان در عرصه تعلیم و تربیت، مورد توجه قرار داد و آنها را در جهت شناخت عقلانی و عمل اخلاقی مسئولانه و آبادکننده در برابر طبیعت پاک، بالنده و شکوفا کرد.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های طبیعت شناختی، روش تربیتی مواجعه با طبیعت، برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، قرآن کریم، مکتب تربیتی اسلام، مدل مفهومی- تربیتی نوجوان و جوان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۸/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۱۲

*نویسنده مسئول: Garusi88@pnu.ac.ir

مقدمه

عبارت برنامه درسی ملی در ادبیات تعلیم و تربیت، اولین بار با قانون اصلاحات و تجدید نظر در نظام آموزشی انگلستان، ولز و ایرلند شمالی در سال ۱۹۸۸ پا به عرصه گذاشت. این برنامه، طرح کلی از دوره ی تحصیلی را ترسیم می‌نماید که مدارس تمام مناطق یک کشور باید آن را اجرا کنند. در واقع هدف برنامه درسی ملی، فراهم نمودن سطح اولیه و حداقلی از یادگیری معلومات و مهارتها برای دانش آموزان کل کشور است، برنامه درسی ملی، نما و جلوه ملموس آرزو و آمال تربیتی در سطح ملی عنصری مهم در برنامه درسی مدرسه و یک معیار و چارچوب منسجم و مهم ملی است. داو کینز (۱۹۸۸) سند برنامه درسی ملی را به عنوان چارچوب عمومی و مشترک برنامه درسی یک جامعه تعریف میکند که در آن ملاک‌هایی برای تعیین محتوا در حوزه‌های موضوعی، ملاک‌هایی برای ارزشیابی میزان تحقق اهداف برنامه درسی و چارچوبی برای طراحی برنامه‌های درسی و اقدامات آموزشی به بهترین وجه فراهم می‌آید. از نظر قورچیان (۲۰۰۰) برنامه درسی ملی، سندی است که بر اساس آن برنامه درسی دوره‌های تحصیلی و یا راهنمای برنامه درسی و فهرست تفصیلی رئوس مواد درسی برای دانش آموزان یک کشور توصیه و یا تجویز میگردد. این سند به طور مشترک در کشورهای دارای آن، شامل موارد زیر است: مفروضاتی درباره نیاز فراگیر و جامعه- فلسفه تعلیم و تربیت و فلسفه برنامه درسی برای دوره‌های مختلف تحصیلی - رویکرد کلی برنامه درسی - مقاصد اصلی تعلیم و تربیت و مقاصد دوره‌های تحصیلی - رویکردهای برنامه درسی در هر حوزه - مهمترین ایده ها، مهارت‌ها و ارزش‌ها در هر حوزه - راهبردهای یاددهی- یادگیری - مواد آموزشی - شیوه ارزشیابی از فراگیران (۱) برنامه درسی ملی با مجموعه‌ای از ارزش ها، باید و نبایدهای کلی سر و کار دارد و طیف وسیعی از مسائل مختلف حوزه برنامه درسی و تعلیم و تربیت یک منطقه یا کشور را میتواند پوشش دهد. لامبی (۲۰۰۱) نیز معتقد است، تدوین چارچوب برنامه درسی ملی نوعی هدایت ملی درباره آنچه که باید آموخته شود، چگونگی آموختن، روشهای ارزشیابی و پیامدهای مورد انتظار است. همچنین در برنامه درسی ملی، موضوعات درسی، مهارت‌ها و تواناییهایی که دانش آموزان باید فرا بگیرند، مشخص میشوند و نظام آموزشی ملزم به پیش گرفتن روندی است که اهداف منظور شده برای برنامه درسی تحقق یابد. برنامه درسی ملی، سندی توافقی برای هویت بخشی به نسل آینده جامعه و ایجاد فرصت حداقلی برای دستیابی آحاد جامعه به آموزش مورد انتظار است. از نظر مارش (۱۹۷۷) قصد از تدوین برنامه‌های درسی ملی عبارت است از: نیاز به آموزش و پرورش کیفی، پرورش دانش آموزان بر اساس توانمندی‌های مشترک برای بهره مندی از فرصت‌های ملی، ایجاد فرصت برای برقراری ارتباط اجتماعی از طریق یک زبان مشترک و غیره. معافی (۲۰۰۷) نیز معتقد است برنامه درسی ملی، چارچوبی را به دست میدهد که بر اساس آن، همه شرکت کنندگان در امر

این استانداردها هم میتواند نشانه‌ای از استانداردهای جهانی داشته باشد و هم متکی به ارزشها و فرهنگ اسلامی/ ایران باشد. استانداردهای مشخص شده باید در اختیار برنامه ریزان درسی قرار گیرد تا برنامه ریزان بتوانند بر اساس آنها و در قالب چارچوب‌های مذکور، برنامه‌های درسی ملی در هر کشور را تدوین و ارائه کنند. سند برنامه درسی ملی با اهدافی چون توجه به اهداف متعالی تربیتی و نیازهای متنوع فراگیران و جامعه برای پرورش انسان طراز جمهوری اسلامی ایران، ترسیم نقشه جامعه و کلان محتوایی دستگاه رسمی و عمومی تعلیم و تربیت به عنوان بخش مهمی از مهندسی فرهنگی کشور، نوسازی و بازسازی قالبها، راهبردها و رویکردهای درسی و تربیتی تدوین گشته است (۳). همچنین هدف از تدوین این سند، تعیین رویکرد و اهداف برنامه درسی در سطح نظام آموزشی، تعیین منطق، جهت گیری‌ها و ابعاد هر یک از حوزه‌های یادگیری، تعیین اصول و فرآیند اجرای برنامه درسی و تبیین نظام برنامه ریزی درسی کشور از اهداف این برنامه است (۱)

برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ارزشمندی طبیعت را در عرصه تعلیم و تربیت دانش آموزان بر اساس موارد ذیل مورد تأکید قرار می‌دهد، (د) ارزشهای مربوط به خلقت: د. ۱) طبیعت رعایت موازین اخلاقی و معنوی در ارتباط با طبیعت و محیط زیست؛ احساس مسئولیت در برابر پدیده‌های خلقت و همکاری در حفاظت از زمین، گیاهان و جانوران (اعم از خشکی و دریا) و حفظ تعادل در آب و هوا؛ کمک به حفاظت و توسعه زیست بوم شهری، روستایی و محیط طبیعی در جهت بقا و ارتقاء کیفیت محیط و توسعه پایدار (حفظ رودها، دریاچه‌ها، جنگل‌ها، تالاب‌ها، زیستگاه‌های حیات وحش، غارها، چشم اندازهای طبیعی و اکوسیستمهای دریایی)؛ نگاه به طبیعت به عنوان مخلوقات و امانت الهی و کتاب معرفت؛ کشف قابلیت‌های طبیعت و بهره برداری عاقلانه و مسئولانه از منابع و مواهب طبیعی؛ اعتقاد به برخورداری همه مظاهر خلقت از مراتبی از حیات و شعور (۳) جهت گیری حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر برنامه درسی ملی در سازماندهی محتوا و آموزش، " تربیت هنری " با تأکید بر دستیابی به بصیرت فرهنگی است. تربیت هنری زمینه درک زیبایی‌ها و نظم هستی که یکی از راه‌های شناخت خداوند و قدرشناسی نسبت به زیبایی‌ها و خالق آنها است را فراهم می‌کند. سازماندهی فعالیت‌ها در قالب رویکرد تربیت هنری، موجب درک زیبایی‌های طبیعت، محیط زندگی و آثار فرهنگی هنری، تقویت حواس، تخیل، تفکر، توان درک معانی آشکار و پنهان و غنا بخشیدن به ادراک حسی و عاطفی می‌شود. (۳) یکی از اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی - یادگیری در برنامه درسی ملی، این است که امکان درک و تفسیر قوانین کلی حاکم بر هستی و رابطه‌های علت و معلولی یا وابستگی پدیده‌ها را همراه با افزایش بصیرت در دانش آموزان فراهم کند. (۳)

آموزش قادر خواهند بود دانش را در مسیر یادگیری، حمایت و پشتیبانی کنند و کنترل یادگیری را به صورت منسجم و یک دست در سراسر دوران تحصیل و در سطح ملی پیگیری نمایند همه کشورها با گونه‌های حکومتی در قالب برنامه‌های درسی ملی، انسان مطلوب خود را تعریف کرده و نگاه متفاوتی به آن دارند. به عنوان مثال در استرالیا و نیوزیلند، پرورش نسلی جسور، فعال در همه ساحتهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و توانمند در برقراری ارتباط و کاربست ابزارهای ارتباطی و در کانادا پرورش مردمانی علاقه مند به پیشرفتهای علمی و نداشتن حساسیت فرهنگی، مد نظر است. در استرالیا، کانادا، ولز، نیجریه و خیلی کشورهای دیگر، مناطق آموزشی بر اساس رهنمودهای سند به برنامه ریزی درسی می پردازند و در عین حال یک کمیته نظارتی بر فعالیتها نظارت می‌کند (۲)

با توجه به اینکه، تعلیم و تربیت از بنیادی ترین و مؤثرترین نهادهای اجتماعی است که در چگونگی وضعیت کنونی و آینده جامعه نقش بی بدیل دارد. تصمیم گیری در خصوص مسائل اساسی آموزش و پرورش به ویژه در حوزه برنامه ریزی مستلزم توجه به مسائل سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور است. برنامه درسی ملی که چند سالی است در وزارت آموزش و پرورش از آن سخن گفته میشود، بر آن شده است که تحولی بزرگ در آموزش و پرورش به وجود آورد و چارچوب نظام آموزش و پرورش کشورها را تحت تأثیر قرار دهد. وبستر (۱۹۹۸) معتقد است این تحول ریشه در نوسازی افکار و دیدگاهها دارد؛ به طوری که با بازاندیشی بر محدودیتها، امکانات و مصالح کشوری، می‌توان موجب تحول و ارتقا کیفیت در نظام آموزشی شد. برنامه درسی ملی عبارتی است که در ادبیات برنامه ریزی درسی مورد استفاده و کاربرد قرار میگیرد. در اغلب کشورهایی که دارای برنامه درسی ملی هستند، مراد از آن برنامه‌های درسی است که در کل کشور و در سطح ملی اجرا میگردد و جنبه استانی یا محلی ندارد. چاتر (۱۹۷۵) بیان می‌کند که برنامه درسی ملی، تحولات اساسی در نظام برنامه ریزی درسی و کتاب‌های آموزشی ایجاد میکند و اساسی ترین گام برای ارتقای کیفیت محتوای آموزش و پرورش است مطابق با تعاریف نگاشت پنجم سند برنامه درسی ملی "سند برنامه درسی ملی" سندی است که به منزله نقشه کلان برنامه‌های درسی و محتوای آموزشی تلقی میشود و همه برنامه‌ها و محتواها باید خود را بر مفاد آن منطبق سازند همچنین برنامه درسی ملی سندی است که نقشه کلان برنامه درسی و چارچوب نظام برنامه ریزی درسی کشور را به منظور تحقق اهداف آموزش و پرورش نظام جمهوری اسلامی ایران تعیین و تبیین می‌نماید (۳). به تعبیر کانلی (۲۰۰۳) برنامه درسی ملی نقشه‌ای است که قصد دارد روش‌های تعلیم و تربیت کشورها را اصلاح نماید و آن را مبتنی بر استانداردهای جهانی نمایند، این استانداردها هم جهانی است و با ورود به هر کشوری تابعی از ویژگیها و بایدها و نبایدهای آن می‌شود. بنابراین در کشور ما نیز

میاندازد^۲ عدم تبیین نظریه ی هنجاری فطرت گرایی توحیدی "می باشد. لذا با توجه به نتایج پژوهش میتوان نتیجه گرفت بازاندیشی جدی جهت تبیین ماهیت فطرت گرایی توحیدی، و بهره گیری از متخصصان به ویژه متخصصان حوزه ی دین و دین شناسی می تواند تا حد چشمگیری موجب چرخش سند برنامه درسی ملی به سمت وضعیت مطلوب گردد (۱).

در پژوهش، شیری، فاطمه (۱۴۰۰)، پایاننامه کارشناسی ارشد، بررسی محتوای مغفول برنامه درسی دوره ی ابتدایی مبتنی بر سند برنامه درسی ملی، مطالعه ی تطبیقی برنامه درسی کشورهای منتخب و دیدگاه متخصصان دوره ی ابتدایی، نتیجه گیری کلی اینکه پرداختن به برنامه درسی مغفول نظام آموزشی نقش مهم و تعیین کننده در توسعه کیفیت آموزشی دارد و متناسب سازی محتوای این دوره با فناوریهای جدید، به روزرسانی مطالب کتب درسی و نزدیک کردن آن با زندگی واقعی دانش آموزان، تنوع بخشی به محیط های آموزشی و منابع یادگیری و انعطاف پذیری برنامه های درسی از لحاظ زمان ارائه، محتوا، روشهای ارائه (حضوری یا برخط) مستلزم بازنگری مستمر و مداوم برنامه درسی است تا بتواند زمینه را برای شکل گیری یادگیری همه جانبه فراهم سازد (۷).

در پژوهش کاتینگ و کلی (۲۰۱۴)، علم تدریس بیرون از کلاس درس، معتقد بودند، برنامه درسی ملی جدید تاکید قاطعی بر کودکان دارد که دانشی را آنها فقط در صورتی می توانند واقعاً درک کنند که بیرون درها تحصیل کرده باشند (۸).

در پژوهش گیب و همکاران (۲۰۱۵)، دانش و برنامه درسی، به این نتیجه رسیده بودن که، ما یک برنامه درسی ملی را از سال ۲۰۰۷ به ارث بردیم که در آن زمان افتتاحیه، اهداف خود را توانمندسازی جوانان برای تبدیل شدن به موارد زیر عنوان کرد: یادگیرندگان موفق که از یادگیری لذت می برند، پیشرفت می کنند و رسیدن افرادی با اعتماد به نفس که قادر به زندگی ایمن، سالم و زندگی کامل؛ شهروندان مسئولیت پذیری که سهم مثبتی در جامعه دارند (۹).

در پژوهش بانک جهانی برای معلمان (۲۰۲۱) تحت عنوان سازگاری برنامه درسی، به این نتیجه می رسند که، حتی قبل از همه گیری COVID-19، اکثر برنامه های درسی ملی با عنوان بیش از حد بلندپروازانه، مشخص می شدند، برای معلمان و دانش آموزان ایده آل طراحی شده و واقعیت ها را نادیده می گیرند. برای حل این مشکل کشورها می توانند شایستگی های اجتماعی - عاطفی خاصی را در برنامه درسی ادغام کنند که کمک خواهد کرد دانش آموزان با این دنیای جدید کنار بیایند و پیشرفت کنند (۱۰).

در پژوهش، ریچر (۲۰۱۵) در مورد اینکه چگونه باید به برنامه درسی بین المللی نگاه کنیم بحث کرده اند که آیا از نقطه نظر دیدگاه دانش آموز، معلم، موسسه یا ترکیبی از همه اینها باشد. که چندین گزارش تمایل به حمایت از ترکیب این موارد دارند (۱۱).

در پژوهش موسوی (۱۳۹۳)، بررسی وضعیت تطابق محتوای کتاب های علوم ابتدایی با مبانی ارزش شناختی مربوط به طبیعت در سند برنامه درسی ملی، نتایج پژوهش نشان داد که کتاب علوم تجربی دوم ابتدایی بیش از سایر پایه های مذکور، به این مقوله ها پرداخته است. همچنین در همه کتاب های علوم مذکور، به مقوله احساس مسئولیت در برابر پدیده های خلقت و همکاری در حفاظت از زمین، گیاهان و جانوران و حفظ تعادل در آب و هوا و مقوله اعتقاد به برخورداری همه مظاهر خلقت از مراتبی از حیات و شعور پرداخته نشده و مقوله کمک به حفاظت و توسعه زیست بوم شهری، روستایی و محیط طبیعی در جهت بقا و ارتقاء کیفیت محیط و توسعه پایدار بیشتر مورد توجه واقع گردیده است. در مجموع مشخص شد که وضعیت محتوای کتاب های علوم از نظر توجه به مبانی ارزشی طبیعت مناسب نیست و مستلزم توجه بیشتری است (۲).

در پژوهش میرمردی (۱۳۹۷)، تحت عنوان، راهکارهای طراحی طبیعت محور فضاهای آموزشی دوره ابتدایی برای تحقق اهداف برنامه درسی ملی، نتایج نشان می دهد، یافته های پژوهش شامل راهکارهای طراحی طبیعت محور برای دستیابی به اهداف برنامه درسی ملی می باشند که از مهمترین آنها می توان به استفاده از الگوهای طراحی پایدار در طراحی مدارس، طراحی دو حیاط جداگانه آموزشی و ورزشی اجتماعی، طراحی فضاهای نیمه باز آموزشی در مجاورت فضای کلاس ها، استفاده از دید بصری به فضای سبز طبیعی از فضاهای داخلی، استفاده از شیوه های باغسازی ایرانی در طراحی محوطه ها، ایجاد تنوع فضایی با ایجاد فضاهای متنوع بسته، باز و نیمه باز، اشاره نمود (۴).

در پژوهش خوشخویی و ازنب (۱۳۹۴)، بررسی میزان توجه به مؤلفه های تفکر فلسفی در سند برنامه درسی ملی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، نتایج حاکی از توجه نسبی سند اما نامتوازن و ناهماهنگ به مؤلفه های تفکر فلسفی است. مؤلفه «کنجکاوی» با ۶۹ واحد ثبت معادل ۲۶٪ و ضریب اهمیت، ۰/۲۴۴ با بیشترین فراوانی و اهمیت مورد توجه و «نوجویی» ۱۸ واحد یعنی ۷٪ و ضریب اهمیت ۰/۰۷۲ و «انعطاف پذیری» ۱۳ واحد معادل ۵٪ و ضریب اهمیت ۰/۲۴ بوده است (۵).

در پژوهش سلسبیلی (۱۳۹۵)، برنامه درسی ملی: تجربه های جهانی چه می گویند؟ در نتیجه گیری، توصیه های بر توجه به موضوع برنامه درسی ملی، ویژگی هدف ها و عناصر آن، زمینه سازی ها و الزامات و ویژگی های ساختاری و ورندهای نوآورانه در تدوین آن عرضه کرده است (۶).

در پژوهش عبدالعلی زاده فرد (۱۳۹۲)، تحلیل و ارزیابی عناصر چهارگانه و رویکرد کلان حاکم بر سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نظر متخصصان، نتایج پژوهش نشان داد که مهمترین و اصلی ترین اشکال بنیادی که کلیت سند برنامه درسی ملی را آسیب پذیر نموده و وضعیت مطلوب آن را به مخاطره

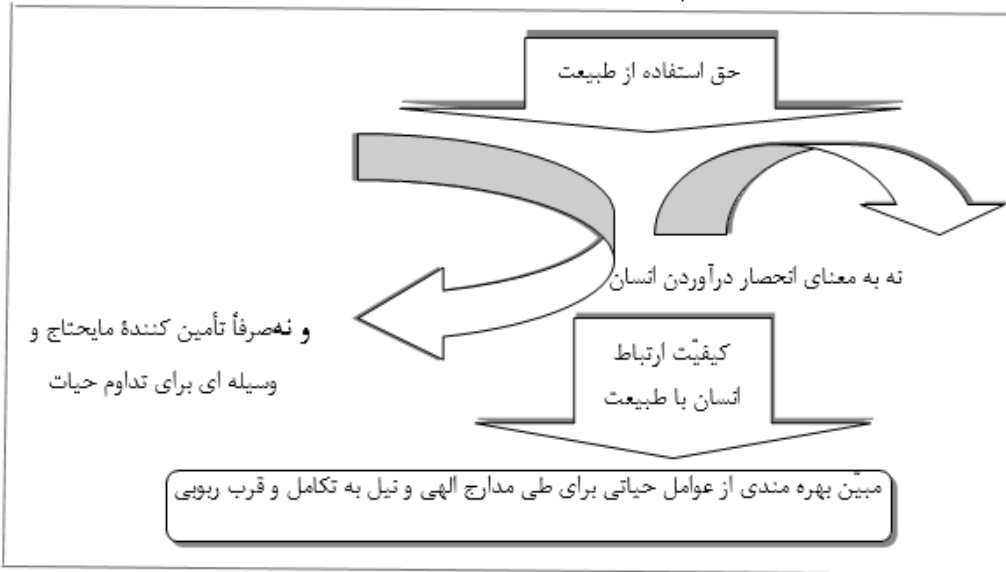
روش شناسی

این تحقیق برحسب روش گردآوری داده ها، پژوهش اسنادی-تحلیلی است. پژوهشگر در این نوشتار به کمک بررسی مستندات علمی موجود اعم از کتاب، مقاله، پژوهش‌های انجام یافته، پایاننامه، مجلات و نشریات، اقدام به جمع آوری مطالب مورد نیاز نموده و بر اساس داده‌های مرتبط به تحلیل پرداخته است. محوریت اصلی در این نوشتار، طبیعت شناختی توحیدی در برنامه دینی ملی و ارائه مدل مفهومی- تربیتی نوجوان و جوان، مبتنی بر قرآن کریم و مکتب تربیتی اسلام است. واحد تحلیل در این مقاله، سند برنامه دینی ملی است.

یافته‌ها

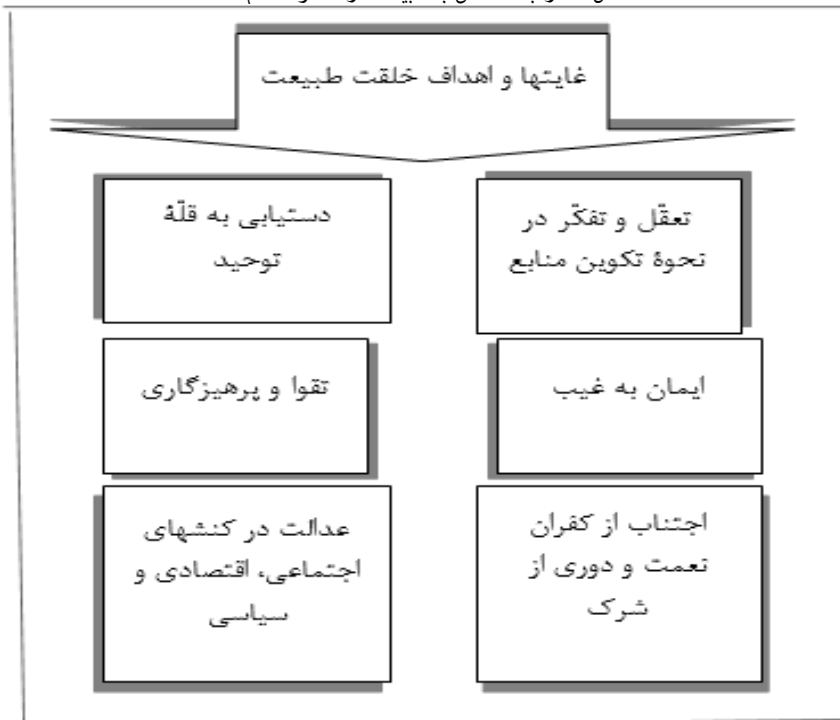
در مبانی ارزش شناختی برنامه دینی ملی، ارزش‌های مربوط به خلقت یکی از اهم مصادیق ارزش هاست که شامل دو بخش طبیعت و ماوراء طبیعت است. در بخش مربوط به طبیعت، مواردی در برنامه دینی ملی آمده است که عبارت است از رعایت موازین اخلاقی و معنوی در ارتباط با طبیعت و محیط زیست؛ احساس مسئولیت در برابر پدیده‌های خلقت و همکاری در حفاظت از زمین، گیاهان و جانوران و حفظ تعادل در آب و هوا؛ کمک به حفاظت و توسعه زیست بوم شهری، روستایی و محیط طبیعی در جهت بقا و ارتقاء کیفیت محیط و توسعه پایدار (حفظ رودها، دریاچه ها، جنگل ها، تالاب ها، زیستگاه‌های حیات وحش، غارها، چشم اندازهای طبیعی و اکوسیستمهای دریایی)؛ نگاه به طبیعت به عنوان مخلوقات و امانت الهی و کتاب معرفت؛ کشف قابلیت‌های طبیعت و بهره برداری عاقلانه و مسئولانه از منابع و مواهب طبیعی؛ اعتقاد به برخورداری همه مظاهر خلقت از مراتبی از حیات و شعور (۳) در برنامه دینی ملی، محتوا به صورت یازده حوزه یادگیری ارائه می‌شود. یکی از بهترین حوزه‌ها برای پرداختن به این موضوع، علوم تجربی است. علوم تجربی هم در مرحله تکوین و شکل گیری چارچوب‌های مفهومی و هم در عرصه چگونگی کاربرد و عمل و تصرف در طبیعت در بستر گستره دیگر حوزه‌های معرفتی بشر شکل می‌گیرد. از این رو تعاملی انکارناپذیر با فلسفه، باورها و ارزش‌های پذیرفته شده فرد و جامعه دارد (۳) در برنامه دینی ملی در حوزه علوم تجربی، رویکرد از طبیعت به خلقت بوده و علم تجربی حاصل تلاش انسان برای درک واقعیت‌های هستی و کشف فعل خداوند می‌باشد. همچنین در این حوزه، ایجاد بصیرت و بینش عمیق نسبت به درک دنیای اطراف و زمینه سازی برای تعظیم خالق متعال از طریق درک عظمت خلقت و همچنین تعمیق و تعالی نگرش توحیدی و دستیابی به درک غایتمند از خلقت (بازکشف و کشف رمز و راز لایه‌های مادی هستی) بیان شده است. یکی از اهداف تربیت اسلامی، اصلاح رابطه انسان با طبیعت و شناخت آن به عنوان مظهر حق

وآیت الهی و تسخیر و بهره مندی درست از آن در جهت سیر به سوی کمال است (۱-۵). در واقع در برنامه دینی ملی از زاویه تربیت اسلامی و نگاه و نگرشی نو و متمایز به طبیعت و خلقت و رابطه انسان با طبیعت و محیط زیست نگریسته می‌شود. در این نگاه، خداوند خالق و مالک طبیعت و محیط زیست بوده و آن را به عنوان نعمت و امانت الهی در اختیار انسان قرار داده است. همچنین طبیعت دارای حیات و شعور بوده و همواره به تسبیح خدا می‌پردازد. بنابراین طبیعت و عناصر آن موجوداتی خاموش و بیجان نیست بلکه مظهری از آیات حق و جلوه الهی می‌باشد که این نگاه با نگرش رایج امروز علوم تجربی که طبیعت را موجودی بی جان و فاقد شعور دانسته و حفاظت از آن را صرفاً جهت تأمین نیازهای انسان قلمداد نموده و ارزش ابزاری برای طبیعت قائل است، متفاوت می‌باشد. پس باید علوم را دینی کرده و دینی کردن علوم منوط به دینی شدن فلسفه علوم است. اگر انسان تفکر الهی داشته باشد، فلسفه علم او نیز الهی شده و در نتیجه علم زیست محیطی نیز همانند سایر علوم تجربی الهی می‌گردد؛ از این جهت به جهان آفرینش به عنوان طبیعت نمی‌گردد بلکه آن را خلقت الهی می‌بیند و پی می‌برد که خداوند، جهان را برای انسان آفرید و وی را مسئول حفظ محیط زیست کرد. در فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰) نیز به این مسأله اشاره شده است که طبیعت، از آن حیث که برای زندگی آدمی در دنیا، وسایل و امکانات لازمی فراهم می‌سازد برای تحقق غایت آفرینش انسان، حکم ابزار مناسبی دارد. اما تصرف آگاهانه و روش مند در طبیعت باید به منزله ابزاری برای استفاده بهینه در زندگی آدمی با حفظ شرایط طبیعی محیط زندگی و به منظور پیشرفت همه جانبه و پایدار زندگی- بتا رعایت حقوق همه انسان ها- صورت پذیرد و نگاه ابزاری به طبیعت به جدال با محیط طبیعی و تخریب آن منجر نگردد. همچنین طبیعت و پدیده‌های طبیعی را باید با نگرش نمادین به مثابه آیاتی از حکمت، لطف و اقتدار الهی ملاحظه نمود (۱۲) در صورت تغییر باورها و نگرشها و نگاه افراد به زندگی و مسائل آن از جمله طبیعت، می‌توان انتظار رفتار مطلوب داشت. پس باید به آشتایی و نهادینه سازی ارزش‌ها و بخصوص ارزش‌های مربوط به طبیعت اقدام نمود و آنها را در قالب محتوا به دانش آموزان ارائه کرد (۲) آدمی در طول زندگی با دنیای اطراف خود در ارتباط است. زمین و آسمان، کوه و دشت، جنگل و بیابان، دریا و خشکی، حیوانات و تمام جلوه‌ها و مظاهر ریز و درشت طبیعت نمودی از قدرت و عظمت خالق و آفریننده هستی اند و بر دیدگاه انسان نسبت به زندگی اثری ژرف دارند. در قرآن هر جا صحبت از استفاده و بهره مندی از طبیعت به میان آمده است، همراه با نوعی هدف تربیتی و اخلاقی است. استفاده از منابع مادی باید برای تأمین هدفی ارزشمند باشد نه اینکه خود منابع مزبور هدف و غایت قرار گیرد. (۱-۶)

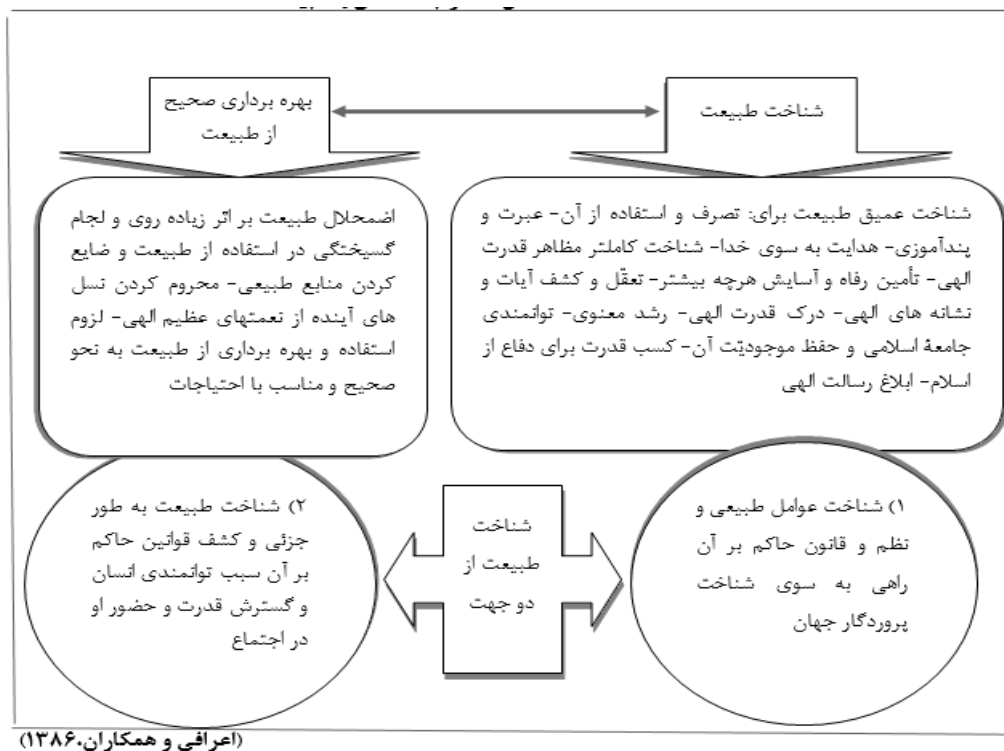
(اعراقی، بهشتی، فقیهی و ابوجعفری، ۱۳۸۶)

شکل ۱: ارتباط انسان با طبیعت از منظر اسلام

(اعراقی و همکاران، ۱۳۸۶)

شکل ۲: ارتباط انسان با طبیعت از منظر اسلام (۲)

شکل ۳. ارتباط انسان با طبیعت

هستی معرفی میکنند. طبیعت، نعمت زنده و شگفت انگیز خدا است که با وسعتی از پدیده ها، منابع و ظرفیتهای مادی، طبیعی و زندگی بخش در خدمت بهره برداری انسان، خلق شده است. استفاده بهینه انسان از نعمت طبیعت باید توأم با مسئولیت پذیری و در راستای آباد کردن و سازندگی این نعمت بی دریغ الهی باشد. یکی از منابع شناخت خدا، طبیعت است. نظام روابط، هماهنگی، دقت، طراوت، لطافت، شادابی و زیبایی هنرمندانه طبیعت، برانگیزنده حس کنجکاو انسان نسبت به شناخت عقلانی و درک حقیقت این شگفتی زنده و پویا و تحصیل معرفت نسبت به پدیدآورنده و تدبیرگر سیمای زیبای طبیعت و تحرک نظام مند آن، ترتیب فصول و روابط علت و معلولی میان پدیده ها، موجودات، درختان، گیاهان، حیوانات در سطح زمین طبیعت پرور و حق شناسی و شکرگذاری در برابر خالق جمیل، خداوند طبیعت و عالم بیکران آسمان و زمین است.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه های درسی و تربیتی: ۲- تقویت هویت ملی در (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می فرماید: (و أنزل من السماء ماء فأخرج به من الثمرات رزقاً لكم) (ابراهیم/۳۲)، و از آسمان باران فرو فرستاد، پس به وسیله آن میوه ها و حاصل ها رو بیاورد تا روزی شما باشد. مبتنی بر آیات الهی آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، هویت

زیبایی مناظر طبیعی روی زمین در قرآن کریم مورد تاکید قرار گرفته است (هجر، ۸۵، معارج، ۵، و زمزل، ۱۰ و حج ۵ و ۶۳). متخصصان تربیتی اسلام آموزش علوم طبیعی را از همان دوران کودکی برای دانش آموزان تدارک می بینند و به تدریج، متناسب با رشد جسمی و عقلی او دامنه ای نوع آموزش را گسترش می دهند و آنها را به مطالعه و تحقیق در مورد گیاهان، جانوران و پدیده های طبیعی تشویق می کنند. (۱۲) دامن گسترده طبیعت با دشت ها، کوه ها، نهرها و گلزارها در هر فراز و فرودی، سخن ها و الهام هایی دارد از این رو در شیوه های تربیتی اسلام، جایی برای این روش گشوده شده و مواجهه با ((آیات آفاقی)) نامیده شده است. (۱۳)

« به نظر محقق میان هدف-طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه های درسی و تربیتی: ۱- ۳- دین محوری (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می فرماید: (والله أنبتکم من الارض نباتاً. ثم یعیدکم فیها ویخرجکم إخراجاً) (نوح/ ۱۸ - ۱۷) خدا شما را از زمین رویانید، رویدنی خاص. سپس شما را به عناصر زمین باز می گرداند و پس از آن شما را به گونه ای از زمین بیرون می کشد. (منها خلقناکم و فیها نعیدکم) (طه/ ۵۵) شما را از خاک و عناصر زمین آفریدیم و سپس به زمین باز می گردانیم. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی در قالب اصل مذکور بهتر است بدان پرداخته شود این است که، آموزه های دین اسلام بر محور توحید و مبتنی بر آیات الهی، خداوند را خالق انسان و جهان

نعمتی نشاط آور در راستای تحقق یادگیری نسبت به موضوع درسی و کسب معرفت درباره صاحب و مالک طبیعت حیات بخش و حق شناسی در برابر خداوند طبیعت، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۳-۵- اعتبار نقش پایه‌ای خانواده، ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۱۱- ۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: «(و الأرض مددناها و ألقینا فیها رواسی و أنبتنا فیها من کل زوج بهیج) (ق/۷) و زمین را گسترده و در آن کوه‌های بلند افکندیم و از هر گونه گیاه خوش منظر و بهجت انگیز در آن رویاندیم. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، خانواده در مقام معرفی نعمتهای الهی مبتنی بر انتقال ارزشهای اسلامی به فرزند به عنوان الگوی شناختی، رفتاری و عملی در استفاده صحیح، اخلاقی و مسئولانه از طبیعت و منابع آن که مؤثرترین، بزرگترین و مهمترین نعمت حیات بخش برای انسان و تمامی موجودات زمین است، طبیعتی که از منابع، پدیده‌ها و ظرفیتهای فراوانی برای استفاده انسانی در راستای کار و همکاری فردی و جمعی در محیط طبیعی برای رفع نیازهای انسانی برخوردار است، زمینه ساز شکوفایی استعدادها و حق شناسی در برابر خالق طبیعت و تقرّب به درگاهش، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۳-۶- جامعیت، ۷- ۳- توجه به تفاوت ها، ۱۱-۳- یکپارچگی و فراگیری (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (ینبت لكم به الزرع و الزيتون و النخیل و الأعناب و من کل الثمرات إن فی ذلک لآیه لقوم یتفکرون) (نحل/۱۱) به وسیله باران، برای شما کشتزار و زیتون و نخلها و تاکستانها و انواع میوه‌ها می‌رویاند، همانا در این - رویش متنوع و گونه گون - آیه و عبرتی است برای اهل اندیشه و تفکر. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، انسان موجودی است که با ویژگیهای منحصر به فرد وجودی، تواناییها و قوای متمایز و متفاوت عقل، اراده و فعالیت و گرایش باطنی علاقه به دانستن، آفریده شده است. با توجه به اینکه طبیعت، محیط یادگیری واقعی و ملموس برای دانش آموزان به شمار می‌آید، بنابراین لازم است متناسب با تفاوت‌های فردی و ویژگیهای گوناگون خلقتی دانش آموزان، زمینه مساعد برای تعامل شناختی با بهره گیری از قوای عقل، اراده و فعالیت نسبت به مشاهده و مطالعه نظم، زیبایی، قوانین و هماهنگی حاکم بر پدیده‌های طبیعی، برای دانش آموزان، فراهم گردد تا که امکان یادگیری و اکتساب علوم جدید و معرفت نسبت به خالق که چنین قوای نیرومندی را در فطرت انسان و چنین نظام

انسانی، کرامت ذاتی و فطرت انسان، پیوندی روحانی با خالق انسان و جهان دارد. یکی از نشانه‌های فطرت و هویت الهی انسان، تعامل عقلانی، مسئولانه و آباد کننده با طبیعت است. لازم است فرهنگ جامعه، مبتنی بر ارزشهای الهی، هویتی متعالی، در راستای حفظ و استفاده بهینه از نعمت طبیعت و منابع غنی و زندگی بخش آن، رشد و تکامل فردی و اجتماعی، تحقق حیات طیبه، شکوفایی فطرت پاک انسانی، حق شناسی در برابر خالق طبیعت پاک و تقرّب به درگاهش را در دانش آموزان و افراد جامعه پرورش دهد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۳-۳- اعتبار نقش یادگیرنده، ۴- رویکرد و جهت گیری کلی: ۱-۴- دانش آموز (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (و هو الذی سخر البحر لتأکلوا منه لحماً طریاً و تستخرجوا منه حلیه تلبسونها و تری الفلک مواخر فیه و لتتفتوا من فضله و لعلکم تشکرون) (نحل/۱۴) اوست که دریا را رام کرد تا از آن گوشت تازه بخورید و زیورهایی بیرون آرید و خویشتن بدان بیارابید. و کشتیها را می‌بینی که دریا را می‌شکافند و پیش می‌روند، تا از فضل خدا روزی بطلبید، باشد که سپاس گویند. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اصل یادگیرنده مبتنی بر ارزشهای اسلامی، زمینه ساز تعامل دانش آموز با محیط یادگیری طبیعی و اکتساب شناخت و کشف حقیقت نسبت به زیبایی، نظم، روابط علت و معلولی و هماهنگی موجود در طبیعت، باشد. هدف از این تعامل نه تنها تحقق یادگیری نسبت به موضوعات درسی بلکه اکتساب علمی جدید نسبت به شگفتی و رموز طبیعت زنده و صاحب و گرداننده این نظام بیکران و حیات بخش و حق شناسی در برابر نعمت الهی طبیعت با استفاده مسئولانه و سازنده از زیبایی و ظرفیت هایش، است.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۳-۵- اعتبار نقش مرجعیت معلم (مرئی) ۴- رویکرد و جهت گیری کلی: ۲-۴- معلم (مرئی) (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (و لقد جعلنا فی السماء بروجا و زیناها للناظرین) (حجر/۱۶) و ما در آسمان برجهایی قرارداده ایم و آن را زینت بخشیدیم برای نظاره گران. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، معلم، به عنوان الگوی اخلاقی و علمی و هدایتگر مسیر تعلیم و تربیت به سمت ارزشهای اسلامی و فضیلت‌های رفتاری، زمینه ساز پرورش عقلانی دانش آموز نسبت به نعمت طبیعت به عنوان آیتی از قدرت و حکمت خداوند یکتا و تعامل شناختی مبتنی بر سازندگی و مسئولیت پذیری با طبیعت و مشاهده و مطالعه قوانین، نظام، زیبایی و هنرمندی حاکم بر طبیعت و پدیده‌های آن به عنوان

درک عمیقی، انگیزه برای ادامه یادگیری و تعامل پیوسته با محیط طبیعی و کسب مداوم تجارب و علوم جدید، هماهنگ با آموخته‌های قبلی و مهارت آموزشی در بهره‌گیری از ساخت شناختی ذهن برای مواجهه با مسائل بی‌شمار زندگی تا پایان عمر را در دانش آموز، برمی‌انگیزد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۱۰-۳- جلب مشارکت و تعامل (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (هو الذی خلق لکم ما فی الأرض جمیعاً) (بقره/ ۲۹) اوست که همه آنچه در زمین است، برای شما و در جهت منافع شما آفرید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اصل مشارکت و تعامل، متناسب با ویژگیهای وجودی و متفاوت دانش آموزان، زمینه ساز مشارکت، همکاری و تبادل نظر میان همه دست اندرکاران تعلیم و تربیت در راستای تدوین و تدارک محیطها و فضاهای مناسب، فاضله، بهینه، زنده و واقعی در بطن طبیعت نشاط آور باشد، چرا که محیط طبیعی، تأثیر گذار بر سلامت جسم و روح و محرک تلاش، فعالیت، کار و مطالعه فردی و گروهی و مهیج یادگیری است. بهتر است این مشارکت و تعامل، به صورت هماهنگ میان نقش آفرینان تعلیم و تربیت و دانش آموز با همکلاسی‌ها، معلم، اولیاء، مدرسه و اولیاء، خانه در راستای شکوفایی استعدادها و فطرت الهی دانش آموز، تحقق حیات طیبه، تکامل همه جانبه فردی و جمعی و تقرب به خدا، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۴- رویکرد و جهت گیری کلی: ۳-۴- محتوا، (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و جعلنا اللیل والنهار آیتین... و لتعلموا عدد السنین والحساب) (اسراء/ ۱۲) و شب و روز را دو آیه قرار دادیم... تا این که شمارش سال و حساب را بدانید. (و بالنجم هم یهتدون) (نحل / ۱۶) و به وسیله ستارگان، راه می‌یابند. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اصل محتوا متناسب با ویژگیهای متفاوت خلقتی و گرایش فطری علاقه به کسب علم و یادگیری در دانش آموزان، زمینه ساز یادگیری همه جانبه و ملموس مبتنی بر تعامل واقعی با محیط طبیعی و زنده باشد. محتوای آموزشی و تربیتی بهتر است مطابق با ارزشهای اسلامی در برگیرنده موضوعاتی در معرفی نعمت طبیعت به عنوان یکی از مهمترین منابع شناخت خدا و بهره‌مندی مسئولانه و سازنده از منابع و ظرفیتهای این نعمت حیات بخش،

زیبا، سرشار از منابع و امکانات را در بطن طبیعت خلق کرده است، محقق شود. البته میزان این شناخت مفهومی با توجه به تفاوت در نحوه برخورداری دانش آموزان از ظرفیتهای وجودیشان، یکسان نیست.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۸-۳- تعادل، (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و ما ذراً لکم فی الأرض مختلفاً ألوانه إن فی ذلک لآیه لقوم یدّکرون) (نحل/ ۱۳) و برای شما در زمین چیزهایی رنگارنگ و متنوع آفرید، همانا در این نشانه ای بزرگ برای اهل تذکر و پندگیری است. (أفلاینظرون الی الابل کیف خلقت. و الی السماء کیف رفعت. و الی الجبال کیف نصبت. و الی الأرض کیف سطحت) (غاشیه/ ۲۰- ۱۷) مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، در برنامه‌های درسی و تربیتی، محتوای آموزشی و پرورشی علاوه بر اهداف متعالی و ارزشمند دیگر، مطابق با اخلاق اسلامی با هدف معرفی طبیعت به عنوان یکی از مهمترین و بزرگترین نعمتهای الهی در جهان مادی، زمینه ساز تعامل شناختی دانش آموز با طبیعت و استفاده مسئولانه، سازنده و متعادل از پدیده‌های طبیعی مبتنی بر رعایت حدود و حقوق طبیعت به عنوان یکی از الطاف الهی و مواجهه عادلانه با طراوت و شادابی طبیعت زنده و بهره‌گیری از منابع و ظرفیتهای طبیعی نظام هستی، فارغ از هرگونه افراط و تفریط، تدوین و اجرا گردند.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۳- اصول ناظر بر برنامه‌های درسی و تربیتی: ۹-۳- یادگیری مادام العمر (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و سخر لکم الفلک لتجرى فی البحر بأمره و سخر لکم الأنهار. و سخر لکم الشمس والقمر دائبین و سخر لکم اللیل والنهار) (ابراهیم / ۳۳-۳۲) کشتی را در اختیار شما قرارداد تا به فرمان او در دریا حرکت کند، و نهرها را در جهت بهره‌وری شما رام و انعطاف پذیر آفرید. و خورشید و ماه را برای شما مسخر کرد که در گردش هستند، و شب و روز را مسخر شما گردانید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، متناسب با ویژگیهای متفاوت خلقتی، تواناییها و قوای وجودی عقل، اراده و فعالیت و گرایش فطری علاقه به دانستن و کسب علم در سرشت دانش آموز، زمینه ساز تعامل عقلانی و ارادی آگاهانه مطابق با ارزشهای اخلاق اسلامی در استفاده مسئولانه، متعالی و سازنده از طبیعت مبتنی بر مشاهده و مطالعه پدیده‌های طبیعی از نزدیک و به صورت زنده، واقعی و ملموس، باشد. چنین تعامل محسوس منجر به کسب تجربه، اطلاعات و دانش معنادار، سازمان یافته، عمیق، پایدار و مداوم نسبت به حقایق خلقت طبیعت و نظام روابط، هماهنگی و زیبایی حاکم بر آن، خواهد بود، از طرفی، چنین

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-۴- مدیر مدرسه (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و من آیاتہ خلق السموات و الأرض وما بث فیہما من دابّۃ) (شوری / ۲۹) و از آیات الهی، آفرینش آسمانها و زمین و پراکندن جنندگان در آن دو است. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، در تعامل دانش آموز با محیط طبیعی، مدیر مدرسه نقش تأمین و توسعه محیط یادگیری را برعهده دارد. با توجه به وجود علائق و تواناییهای گوناگون فطری در سرشت دانش آموز، محیطی منعطف، پویا، برانگیزنده، غنی و پُر بار لازم است تا ضمن برآورد کردن نیازهای یادگیری دانش آموز، علائق، تمایلات و خواسته‌های درونی و فطری وجودی اش را شکوفا کند. ارتباط دانش آموز با طبیعت باید تعاملی الهی باشد که به رشد و تکامل جسمی، روحی، علمی و اخلاقی در او منجر شود. تحقق هدف نهایی قرب به خدا در سایه شکوفایی فطرت الهی با مشاهده زیبایی و نظم طبیعت، امکان پذیر است. بنابراین بهتر است در برنامه‌های درسی و تربیتی به نقش تأثیرگذار مدیر مدرسه در فراهم کردن زمینه شکوفایی فطری دانش آموزان، توجه شود.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۶-۴- هدف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (والله الذی أرسل الریح فتثیر سحاباً فسقناه إلی بلد میّت فأحیینا به الأرض بعد موتها کذلک النشور) (فاطر / ۹) و خداوند است که باها را گسیل می‌دارد تا ابرها را برانگیزند، پس ما ابرها را به سرزمین خزان زده می‌رانیم و زمین مرده را حیات می‌بخشیم، زنده شدن مردگان در قیامت نیز چنین است. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اهداف کلی زمینه ساز تعامل عقلانی، ایمانی، علمی، عملی و اخلاقی دانش آموز با محیط طبیعی در راستای تدبیر نسبت به شگفتیها و نظم و زیبایی طبیعت، اکتساب علم نسبت به حقیقت نظام روابط و قوانین علت و معلولی در طبیعت، ایمان به خالق این شگفتیها با زنجیره‌ای از نظم و ترتیب و عمل اخلاقی مطابق با ایمان قلبی نسبت به حدود الهی در استفاده مسئولانه و سازنده از طبیعت و حق شناسی در برابر خالق طبیعت و تقرب به او، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-۷- شایستگی‌های پایه ۱-۷-۷- تعقل (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (یا ایها الناس کلوا ممّا فی الأرض حلالاً طیباً) (بقره / ۱۶۸) ای مردم! از چیزهایی که در زمین حلال و پاکیزه است بخورید و بهره ببرید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، یکی از وجوه ارتباط انسان

تحقق یادگیری معنادار و عمیق، دستیابی به تجارب و معارف مختلف و جدید، شکوفایی استعدادها و حق شناسی از خالق طبیعت، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۴-۵- رویکرد و جهت گیری کلی: ۴-۵- ارزشیابی (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (فبعث الله غراباً یبحث فی الأرض لیریه کیف یواری سواة اخیه قال یا ویلتی أعجزت أن أکون مثل هذا الغراب) (مائده / ۲۱) خداوند کلاغی را واداشت تا زمین را بکاود و به او بیاموزد که چگونه جسد برادر خود را پنهان سازد، گفت: وای بر من، از این کلاغ هم عاجزترم. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اصل ارزشیابی، زمینه ساز سنجش میزان تحقق اهداف تعلیم و تربیت از جمله اکتساب شناخت نسبت به نعمت طبیعت به عنوان یکی از منابع علم به خدا و بهره مندی مسئولانه از منابع طبیعی در راستای رشد و تکامل فردی و اجتماعی و حق شناسی در برابر خالق طبیعت و تقرب او، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۶-۴- محیط یادگیری (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (أو لیس الذی خلق السموات و الأرض بقادر علی أن یخلق مثلهم بلی و هو الخلاق العلیم) (یس / ۸۱) آیا براستی، خداوندی که آسمانها و زمین را آفریده است، نمی‌تواند همانند آدمیان را بیافریند! آری می‌تواند، زیرا او آفریننده ای بس داناست. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تعامل انسان با طبیعت، بهره گیری از ظرفیتهای محیط طبیعی برای یادگیری است. در این فرایند، معلم، شرایط و امکانات لازم برای ارتباط و تعامل دانش آموز با محیط طبیعی را فراهم می‌کند. برنامه ریزی برای محیط یادگیری دانش آموزان و اقدامات معلم در مساعد کردن شرایط یادگیری، بهتر است در راستای بهره گیری از موقعیت و امکانات طبیعت و ایجاد انگیزش تعاملی در دانش آموزان نسبت به محیط و پدیده‌های طبیعی باشد. در تعامل علمی و اخلاقی دانش آموز با محیط طبیعی، تواناییها، استعدادها، نیازها و علائق وجودی اش زمینه بروز پیدا می‌کند و چنانچه برنامه ریزی برای محیط یادگیری و اهداف تعیین شده، متناسب با ویژگیهای جسمی و روحی دانش آموز باشد، استعدادهايش به فعلیت می‌رسد و علاقه به یادگیری و تعامل مستمر با محیط طبیعی در او برانگیخته می‌شود و این انگیزه قوی او را به فعالیت و تلاش برای یادگیری، سوق می‌دهد. بدین ترتیب در جریان چنین فعالیت خودانگیزه‌ای، یادگیری به شکلی عمیق، معنادار و پایدار در ساخت شناختی دانش آموز، سازمان می‌یابد و به صورت دانش، تجربه و مهارتی که بر پایه علاقه، خودباوری و تلاش بوجود آمده، در موقعیتهای مختلف و حل مسائل زندگی به کار می‌آید.

آیت الهی، انسان را به ایمان قلبی و عملی نسبت به ساحت پاک و وحدانیت ذات باری تعالی، سوق می‌دهد. یکی از بارزهای علم به خداوند، شناخت مظاهر خلقتش است. تسلط انسان بر طبیعت باید با هدف رفع صحیح نیازها و آبادانی و توسعه محیط طبیعی در مقام سپاسگزاری از آفریدگار این نعمت زیبا، عظیم و شگفت‌انگیز باشد. بنابراین در برنامه‌های درسی و تربیتی بهتر است توجه به پرورش شایستگی علمی و ظهور آن در رفتار و اعمال دانش‌آموزان نسبت به مواجهه ی آگاهانه و آبادکننده با طبیعت، مورد امعان نظر قرار گیرد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-»

شایستگی‌های پایه ۴-۷- عمل (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (یا بنی آدم خذوا زینتکم عند کل مسجد و کلوا و اشربوا و لاتسرفوا) (اعراف / ۳۱) ای فرزندان آدم! به هنگام هر عبادت، لباس و زینت خود را بپوشید و نیز بخورید و بیاشامید، ولی اسراف نکنید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تعامل انسان با طبیعت باید تعاملی ایمانی و عملی باشد. در برنامه‌های درسی و تربیتی بهتر است به دانش‌آموزان تعلیم داده شود که محیط طبیعی در هر جامعه‌ای جزء سرمایه‌های حیاتی و ارزشمند آن جامعه است. طبیعت میراث به جا مانده از تاریخ گذشتگان است که از دیرباز تا به امروز زنده، با طراوت و آباد نگه داری شده و اکنون به دستان حق شناس شما دانش‌آموزان و همه آحاد جامعه تحویل داده می‌شود. حفظ و تعالی محیط زیست، عمل به ارزشهای اسلامی و باور به ایمان قلبی نسبت به آفریدگار طبیعت است. وظیفه شرعی، قانونی، اخلاقی و الهی به عنوان یک انسان که با فطرت پاک آفریده شده، ایجاب می‌کند در کنار برخورداری سالم از امکانات و منابع طبیعی، نسبت به آبادانی آن نیز همت گمارد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-»

شایستگی‌های پایه ۵-۷- اخلاق (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (کلوا و اشربوا من رزق الله و لاتعثوا فی الارض مفسدین) (بقره / ۶۰) بخورید و بیاشامید از روزی خداوند، و در زمین به فساد سرکشی مکنید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اخلاق، پایه و اساس تعامل و ارتباط فرد با طبیعت است. رفتار و عمل اخلاقی مبتنی بر ارزشهای اسلامی، قرآن و سنت نبوی (ص)، در مواجهه با محیط زیست طبیعی، ارزش قائل شدن به محیط زندگی همه مخلوقات هستی است. تعامل فرد با محیط زیست و طبیعت پاک، باید تعاملی سازنده، تعالی بخش و بالنده باشد. این تعامل باید در راستای عمل به حدود اخلاقی خداوند یکتا، باشد. هدف نهایی از ارتباط متقابل فرد با محیط زیست، رشد و تکامل فردی و اجتماعی و رسیدن به قرب الهی است. بنابراین، اصل اخلاق بهتر است در

با طبیعت، تفکر و تدبیر در محیط طبیعی و پدیده‌های جهان هستی به عنوان مثال‌ها و نشانه‌های خداوند یکتا، پدیدآورنده شگفتیها، زیباییها، و عجائب آفرینش است. انسان موجودی با نیازها و تواناییهای گوناگون خلقتی است که او را ناگزیر به ارتباط با طبیعت و بهره برداری از منابع طبیعی برای رفع حاجاتش، وا میدارد. در اسنای تعامل با محیط طبیعی، نیروی عقل و اندیشه در انسان با مشاهده شگفتیهای نظم، زیبایی، دقت، ظرافت و هنرمندی در طبیعت، تحریک و ترغیب می‌شود و شکوه و عظمت آفریدگار را به یاد می‌آورد. یکی از روش‌ها و منابع شناخت خداوند، تفکر در نظام طبیعت است. اندیشه کردن در اسرار، روابط، سازمان و قوانین محیط طبیعی، انسان را به درک افعال و صفات بی بدیل آفریدگار زیبا و هنرمند نائل می‌کند و سرانجام او را به سرسپردگی و دلدادگی در محضر خالق و حق شناسی و شکرگزاری در برابرش، سوق میدهد. بنابراین توجه به اصل تعقل نسبت به خردورزی در طبیعت و این حقیقت که جهان هستی و پدیده‌های طبیعی از سنتهای بی نظیر و بدیعی خداوند یکتاست، مورد نظر است.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-»

شایستگی‌های پایه ۲-۷- ایمان (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (فانتشروا فی الارض و ابتغوا من فضل الله) (جمعه / ۱۰) در زمین پراکنده شوید و برای به دست آوردن فضل الهی به جست و جو برخیزید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، وجود نظم، زیبایی، روابط علی و قوانین طبیعی، انسان را متوجه به وجود غایت و نهایی مطلق و آسمانی می‌کند. جهان با اینهمه نظم و زیبایی، واقعیتی نسبی و وابسته به حقیقتی معنوی، تغییرناپذیر، نامحدود، معقول و ابدیست. انسان با ایمان قلبی و باور عملی به خالق طبیعت بی‌کران، به این حقیقت نائل می‌شود که دنیا پلّی است برای گذر کردن و نماندن و آخرت منزلگاه همیشگی و جاودان است. بنابراین در برنامه‌های درسی و تربیتی لزوم توجه و رعایت این اصل و اهمیت جایگاه ایمان و تأثیر آن در تعلیم و تربیت علمی و اخلاقی دانش‌آموزان، ضروریست.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۷-»

شایستگی‌های پایه ۳-۷- علم (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (قل من حرم زینه الله التي أخرج لعباده و الطیبات من الرزق) (اعراف / ۳۲) بگو! چه کسی زینتهای الهی را که برای بندگانش به وجود آورده، حرام کرده است و همچنین روزی های پاکیزه را! مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تعامل انسان با طبیعت، او را به شناخت محیط و پدیده‌های طبیعی سوق می‌دهد. این معرفت، انسان را به مرحله بالاتر شناخت، که طبیعت انعکاس افعال، آیات و صفات الهی هستند، نائل می‌کند. علم به طبیعت به عنوان

مطالعه علمی و کشف حقایق طبیعی و علوم جدید و کار گروهی بر روی منابع و پدیده‌های طبیعی و بهره برداری بهینه و مسئولانه مبتنی بر آباد سازی طبیعت در جهت تولید جمعی و رفاه جمعی و مرتفع نمودن بسیاری از نیازهای انسانی و تقرب به درگاه خداوند طبیعت آفرین، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۲-۴-۸- حوزه تربیت و یادگیری فرهنگ و هنر (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (إِنَّا زَيْنَا السَّمَاءِ الدُّنْيَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ) (صافات/ ۶)، ما آسمان دنیا را به زیور ستارگان، آراستیم. (و زینا السماء الدنيا بمصابيح) (فصلت/ ۱۲) و آسمان دنیا را با فروزش چراغهایی، زینت دادیم. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، یکی از جنبه‌های تعامل دانش آموز با طبیعت، تولید اثر هنری با الهام از زیباییهای طبیعت زنده و باطراوت است. کشف اسرار هستی و روابط میان پدیده‌های طبیعی، بی بردن به رموز خلقت در نظم، دقت و هنرمندی و اسرار آفرینش زیباییها و عجایب طبیعت، تقویت مهارت حل مسئله، کسب تجربه در تعامل با محیط طبیعی، پرورش احساسات پاک و هنرمندانه دانش آموز در مواجهه با زیباییهای طبیعت و بروز افکار و ایده‌های خلاقانه و هنرمندانه، آشنایی و حفظ فرهنگ هنری جامعه و تحقق شناخت نسبت به هنرمند زیبایی‌های طبیعت و سپاسگزاری از مقام بخشندگی و ستودنی اش، از جمله اهداف تعامل دانش آموز با طبیعت و اصول مورد نظر حوزه یادگیری هنر و فرهنگ است.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۲-۵-۸- حوزه تربیت و یادگیری سلامت و تربیت بدنی (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا وَ السَّمَاءَ بِنَاءً وَ صَوَّرَكُم فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ... فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) (مؤمن/ ۶۴) خداوند است که زمین را قرارگاه شما ساخت، و آسمان را چون بنایی برافراشت، و شما را صورت بخشید و صورتتان را نیکو قرارداد... پس بزرگوار است پروردگار جهانیان. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، سلامت جسم، موجب تندرستی، نشاط روانی، رفتاری، عقلانی و بالندگی روح است. سلامت جسم، تسلط بر رفتار بویژه، تعامل سازنده و مسئولانه با طبیعت و محیط زیست را موجب می‌گردد. فردی که از سلامت بدن برخوردار است در قبال آبادانی، شادابی و طراوت محیط طبیعی نیز مسئولیت پذیر و حساس خواهد بود. سلامت جسم، سلامت عقل را تضمین می‌کند، و سلامت عقل، رفتار مسئولانه، اخلاقی و خداپسندانه با محیط طبیعی و فضای زندگی را

برنامه‌های درسی و تربیتی دانش آموزان با هدف رعایت اخلاق الهی در تعامل با طبیعت، مورد نظر قرار گیرد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۱-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری حکمت و معارف اسلامی (۳) هماهنگی وجود دارد» آنجا که می‌فرماید: (كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا خُلُوطَ الشَّيْطَانِ) (انعام/ ۱۴۲) از روزی های خداوند بهره برداری کنید و خطوط شیطان را پیروی ننمایید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی، بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، از جمله معارف اسلامی، شناخت عقلانی موضوعات مربوط به نظام خلقت است. آموزش معارف اسلامی به دانش آموزان، حول موضوع شناخت هرچه بهتر و کاملتر نظام خلقت و خالق هستی است. این شناخت باید در چهارچوب رعایت اخلاق و احکام اسلامی در تعامل با طبیعت باشد. شناخت طبیعت باید با هدف رسیدن به معرفت الهی باشد و دانش آموز نسبت به خالق طبیعت بی‌کرا، زبان شکر بگشاید.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۲-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری قرآن و عربی (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَ آتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ) (انعام/ ۱۴۱) چون نخلها و تاکستانها و کشتزاران به بار نشینند، از میوه آنها بهره مند شوید و بخورید و در روز درو، حق آن را نیز بپردازید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، آموزه‌های این حوزه با محوریت توحید، زمینه ساز بهره گیری از معارف روشنگر قرآن کریم و یادگیری زبان عربی برای درک و فهم آیات الهی و احادیث و روایات معصومین (ع) درباره طبیعت به عنوان مهمترین، زیباترین و بزرگترین منبع شناخت الهی باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۳-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری زبان و ادبیات فارسی هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ... يَنْبِت لَكُمْ بِهِ الزَّوْعَ وَ الزَّيْتُونَ وَ النَّخِيلَ وَ الْأَعْنَابَ وَ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) (نحل/ ۱۱)، اوست که از سوی آسمان برای شما باران فرستاد، تا به وسیله آن برای شما کشتزار و زیتون و نخلها و تاکستانها و هر نوع میوه برویاند. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، آموزه‌های این حوزه بهتر است زمینه ساز تعاملات عقلانی با هدف همکاری انسان با دیگران و مشارکت جمعی در کار طبیعت با استفاده اخلاقی از ابزار زبان به عنوان مهمترین و مؤثرترین نعمت الهی در زندگی دنیوی، برای

آنجا که می‌فرماید: (و سَخَّرْ لَكُمْ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) (جاثیه/ ۱۳) و آنچه در آسمانها و زمین است، خداوند مسخر و رام شما قرارداد. نه تنها تسخیر و امکان بهره‌وری، بلکه آفرینش این پدیده‌ها از سوی خداوند، در اصل برای انسان دانسته شده است. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تربیت و یادگیری ریاضیات موجب می‌گردد که تعامل دانش آموز با طبیعت و پدیده‌های طبیعی بر اساس الگوهای ریاضی به صورت منظم، دقیق، منطقی، عقلانی، مسئله‌گشا، با تدبیر و اصولی باشد. تعاملی بدین شکل، منجر به تعالی محیط زیست و شکوفایی هرچه بیشتر آن می‌گردد. ارتباط فرد با محیط طبیعی با بهره‌گیری از مهارتهایی که از یادگیری ریاضیات کسب نموده است، موجب می‌گردد که ضمن حفظ نظم، زیبایی، ظرافت و شادابی محیط زیست و طبیعت با طراوت، تجارب و شناخت بیشتر و کاملتری نسبت به علم ریاضی و کاربرد آن در محیط طبیعی، تأثیر‌گذاری و تأثیر‌پذیری ریاضیات نسبت به محیط طبیعی و نقش طبیعت در تکامل و توسعه این علم، بدست آورد. بنابراین لزوم عنایت به این مهم در برنامه‌های درسی و تربیتی در پرورش طبیعت‌شناسی ریاضیات در دانش‌آموزان، بارز است. «به نظر محقق میان هدف طبیعت‌شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۹-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری علوم تجربی (۳، ۳۶ و ۳۵) هماهنگی وجود دارد»:

آنجا که می‌فرماید: (فانشأنا لكم به جنات من نخيل و أعناب) (مؤمنون/ ۱۹) ما به وسیله باران، برای شما باغستانهایی از نخل و انواع انگورها پدید آوردیم و بنیان نهادیم. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت‌شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، علم تجربی، علم تعامل انسان با محیط پیرامون است. این علم چگونگی تعامل با محیط طبیعی، شناخت بهتر و بیشتر طبیعت، نحوه تصرف و استفاده‌سازنده از طبیعت، کشف و درک روابط، واقعیتها و قوانین، میان پدیده‌های طبیعی و در نهایت درک سنتهای حاکم بر طبیعت و علم نسبت به خالق طبیعت را در دانش‌آموزان، پرورش میدهد. دانش آموز در چهارچوب علوم تجربی، برای تحصیل شناخت نسبت به روابط علت و معلولی میان پدیده‌های طبیعت و اسرار هستی، می‌آموزد که مبتنی بر مهارتهای تجربی با محیط طبیعی ارتباط برقرار کند، پدیده‌های طبیعی را مورد مطالعه و مشاهده عینی قرار دهد، روابط علت و معلولی میان آنها را کشف کند و بر گنجینه تجارب خود بافزاید، با طبیعت به عنوان حیاتی‌ترین نعمت الهی، تعاملی‌سازنده داشته باشد و ارتباطی توأم با مسئولیت‌پذیری و خردورزی نسبت به نظم، زیبایی، طراوت، سرسبزی و سرزندگی محیط طبیعی و پدیده‌های آن، برقرار نماید، برای رفع حوائج و ضرورتهای زندگی اش و نیز ارضای صحیح و پاک تمایلات، علایق، عواطف و احساساتش در بطن طبیعت پاک،

موجب می‌گردد. بنابراین لزوم توجه به این حوزه در تعامل سالم و ایمن با طبیعت، مورد نظر است.

«به نظر محقق میان هدف طبیعت‌شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۶-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری (۳) هماهنگی وجود دارد»:

آنجا که می‌فرماید: (و سَخَّرْ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مَسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِ إِنْ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ) (نحل/ ۱۲) و برای شما شب و روز را مسخر ساخت، و همچنین خورشید و ماه و ستارگان مسخر فرمان او هستند، همانا در این، نشانه‌هایی است برای اهل خرد و اندیشه. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت‌شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تعامل دانش آموز با طبیعت در چهارچوب این حوزه به صورت یادگیری کار و مهارت‌آموزی بر اساس ارتباط و تعامل با محیط طبیعی است. تعامل با طبیعت باید به صورت سازنده و مبتنی بر استفاده صحیح از پدیده‌های طبیعی و مهارت‌آموزی باشد. زندگی در طبیعت باید در جهت حفظ محیط زیست و بهره‌برداری مناسب از منابع طبیعی و کار فردی و جمعی در جهت رفع نیازها و حوائج خود و دیگران و رشد و تکامل فردی و اجتماعی، باشد. بنابراین لزوم کار و عمل اخلاقی مطابق با ارزش‌های اسلامی و تأکید معصومین (ع) در احادیث و روایات نسبت به کار و کسب حلال، اهمیت این بُعد از تربیت در برنامه‌های درسی را آشکار میکند.

«به نظر محقق میان هدف طبیعت‌شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۷-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری علوم انسانی و مطالعات اجتماعی (۳، ۳۳-۳۱) هماهنگی وجود دارد»:

آنجا که می‌فرماید: (و جعل لكم من الفلك و الأنعام ما ترکبون) (زخرف/ ۱۲) از وسایلی چون کشتی و چهارپایان برای شما مرکب قرارداد. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت‌شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، چون تعامل فرد با طبیعت در عرصه محیط طبیعی و اجتماعی به شکل‌های مختلف صورت می‌گیرد، بنابراین لزوم پرورش تعامل مناسب و سازنده دانش‌آموز با طبیعت در چهارچوب روابط اجتماعی مناسب، مبتنی بر حدود الهی، مورد نظر است. تعامل فرد با محیط طبیعی و کاربرد امکانات و منابع طبیعت مبتنی بر ارتباط متقابل با دیگران در زندگی اجتماعی است، آنچه در پرورش روابط انسانی و اجتماعی به دانش‌آموزان مهم است، رعایت وظایف و حدود الهی در رفتار با دیگران و تعاملی مسئولانه توأم با شکرگزاری و حق‌شناسی، با محیط زیست و طبیعت زنده است.

«به نظر محقق میان هدف طبیعت‌شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۸-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری ریاضیات (۳) هماهنگی وجود دارد»:

شکوه، عظمت، طراوت و شادابی این نعمت بیکران و شکوفایی استعدادها و تواناییهای جسمی و روحی و مرتفع نمودن نیازها و خواسته‌های دانش آموز، باشد. روشهای یاددهی- یادگیری باید فرصتی را تدارک ببیند تا دانش آموز، ایمان به حقیقت طبیعت زندگی بخش، نیرویی توانا و زیبا را در عمق جان، احساس کند و این حس عمیق را با حق شناسی و حفظ آبادانی طبیعت، بروز دهد. راهبردهای یاددهی- یادگیری باید در راستای تحقق هدف نهایی قرب الهی، زمینه ساز شکوفایی فطرت الهی و رسیدن به مراتبی از حیات طبیعت را مبتنی بر معیارهای اسلامی در دانش آموز، فراهم نماید.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۱۱- فرآیند تولید و اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (الله الذی رفع السموات بغیر عمد ترونها... لعلمکم بلقاء ربکم توقنون) (رعد/ ۲) خداوند است که آسمان را بدون ستونهایی که دیده شوند آفرید... تا مگر به ملاقات پروردگارتان یقین کنید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، تولید و اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی باید با هدف تعامل شناختی نسبت به محیط طبیعی یادگیری و بهره برداری مؤثر از منابع طبیعت در راستای تحقق یادگیری، کسب علوم جدید، تعالی و سازندگی محیط طبیعی و حق شناسی از خداوند طبیعت آفرین، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۱۲- سیاست‌های تولید مواد و رسانه‌های یادگیری (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (ألم یروا أنّا جعلنا اللیل لیسکنوا فیه و النهار مبصراً ان فی ذلک لآیات لقوم یؤمنون) (نمل/ ۸۶) آیا نمی بینید که شب را پدید آوردیم تا در آن بیارامند و روز را روشنی بخشیدیم، همانا در این [مظاهر طبیعت] برای اهل ایمان، نشانه‌ها است. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، یکی از منابع یادگیری دانش آموزان، محیط طبیعی است. تعامل دانش آموز با محیط طبیعی به صورت تحقیق، مطالعه و تجربه فردی و گروهی بر روی پدیده‌های طبیعت، منجر به کسب دانش نظری و عملی می‌شود. بنابراین لازم است تعیین محیط طبیعی یادگیری مطابق با استانداردهای ملی به عنوان یکی از اصول در طراحی و تولید مواد و رسانه‌های یادگیری، مورد نظر باشد. زمینه سازی برای تدارک محیطی مطابق با اهداف ملی جامعه و معیارهای نظام اسلامی، محیطی ایمن، سالم، به دور از خطر، هموار و مساعد برای گردشهای علمی و پژوهشهای فردی و گروهی، محیطی مناسب به لحاظ علمی و اخلاقی به گونه‌ای که دانش آموز بتواند در تعامل با آن نیازها، تواناییها، و امیال و عواطفش را مطابق

تلاش نماید. تعامل دانش آموز با محیط طبیعی با بهره گیری از مهارتها و دانش بدست آمده از علوم تجربی باید در جهت رشد و تکامل فردی، اجتماعی و حفظ و تعالی طبیعت و محیط زیست و شکرگزاری و قدرشناسی از خالق طبیعت باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۸- بیانیه حوزه‌های تربیت و یادگیری: ۱۰-۲-۸- حوزه تربیت و یادگیری زبانهای خارجه، (۳) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (و هو الذی جعل لکم النجوم لتهتدوا بها فی ظلمات البرّ و البحر) (انعام/ ۹۷) اوست که ستارگان را برای شما قرارداد تا به وسیله آن در ظلمت دشت و دریا، راه را باز شناسید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، بهتر است اصل زبانهای خارجه، متناسب با خلق فطری گرایش به دیگران و علاقه به کسب علم در سرشت انسان، زمینه ساز تعامل با دیگران در سطح جهان، مبتنی بر یادگیری زبانهای خارجه مورد نیاز برای شناخت فرهنگ طبیعی سرزمین‌های دیگر، آداب، رسوم و نحوه برخورد آنها با طبیعت و منابع طبیعی در زمینه سازندگی و آبادسازی محیط طبیعی و چگونگی بهره برداری آنها از ظرفیتهای طبیعت در راستای توسعه کمی و کیفی زندگی، رفع نیازهای انسانی و تولید و رفاه مردمی، چگونگی تعامل جوامع دیگر با طبیعت و امکانات آن در مطالعه علمی و تحقق دانش و علوم و فنون نوین و دیدگاه دینی جوامع مختلف درباره طبیعت، حقیقت وجودی و خالق طبیعت زندگی بخش، باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۹- اصول حاکم بر انتخاب راهبردهای یاددهی- یادگیری (۳)، ۴۱ و (۴۰) هماهنگی وجود دارد:»

آنجا که می‌فرماید: (قل سیروا فی الارض فانظروا کیف بدأ الخلق ثم الله ینشی النشأة الآخرة إنّ الله علی کل شیء قدیر) (عنکبوت/ ۲۰) بگو! در زمین سیر کنید پس بنگرید و تأمل کنید که خداوند چگونه [و به چه شیوه و با چه قانونی] آفرینش را آغاز کرده و سپس مرحله آخرت را ایجاد می‌کند. همانا خداوند بر همه چیز تواناست. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، راهبردهای یاددهی- یادگیری باید زمینه لازم برای تعامل آموزنده، اخلاقی، علمی و سازنده با طبیعت و پدیده‌های طبیعی را برای دانش آموز، فراهم نماید. روشهای اثربخش و مناسب یادگیری، لازم است زمینه برانگیختن حس کنجکاوی دانش آموز را نسبت به محیط یادگیری طبیعی و کشف حقایق و اسرار آن و کسب تجربه، شناخت و مهارت در تعامل با طبیعت، فراهم نمایند. روشهای یاددهی- یادگیری باید متناسب با نیازها و تواناییهای دانش آموزان، زمینه ساز تعامل عقلانی دانش آموز در مشاهده ملموس پدیده‌های طبیعت، شناخت روابط، نظم، دقت و قوانین حاکم در طبیعت، نظاره

کلاس درس و خارج از مدرسه، محقق می‌شود. یادگیریهای خارج از برنامه رسمی مدرسه، یادگیری فرادرس، غیر رسمی و فوق برنامه، است. یادگیری غیر رسمی مکمل یادگیری رسمی مدرسه‌ای است. یکی از منابع یادگیری غیر رسمی و خارج از مدرسه، محیط طبیعی است. یادگیری غیر رسمی، نقش مؤثرتر، جامع‌تر و همه جانبه تری در آموزش و تربیت دانش آموز دارد. یادگیری در محیط طبیعی مبتنی بر تعامل فردی، خانوادگی و اجتماعی صورت می‌گیرد. با توجه به نقش مکمل بودن یادگیری خارج از مدرسه که یک جنبه آن یادگیری تعاملی با محیط طبیعی است، لزوم برنامه ریزی مناسب در چهارچوب مشارکت جمعی اولیاء خانه و مدرسه و بخشهای آموزشی و تربیتی جامعه در تعیین و بهینه سازی زمان تعلیم و تربیت در داخل و خارج از مدرسه، مهم است.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۱۴- سیاستها و الزامات اجرایی (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و أنزل لكم من السماء ماء) (نمل/۶۰) و برای شما از آسمان باران فرو فرستاد. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اجرای برنامه درسی ملی لازم است متناسب با شرایط و امکانات محیط واقعی، عملی گردد. اجرای برنامه‌های درسی و تربیتی مطابق با منابع و امکانات طبیعت در راستای تحقق واقعی و عینی اهداف آموزشی و تربیتی، از سیاستهای مطلوب و مؤثر به شمار می‌آید.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۱۵- ارزش یابی برنامه درسی ملی (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (أفلم ينظروا إلى السماء فوقهم كيف بنيناها و زياتها و مالها من فروع) (ق/۶) پس آیا به آسمان گسترده بر فراز سرخویش نمی‌نگرند، که چگونه آن را بنا کرده ایم و زینت بخشیده ایم، به طوری که کمترین شکاف و کاستی در آن وجود ندارد! مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، ارزشیابی برنامه درسی ملی بهتر است مطابق با معیارهای اسلامی در راستای سنجش میزان تحقق اهداف جزئی و کلی تعلیم و تربیت در زمینه شناخت طبیعت، تعامل علمی با طبیعت و تحقق یادگیری در مطالعه طبیعت و حق شناسی نسبت به خالق طبیعت، در جریان اجرای برنامه به صورت مرحله‌ای و تکوینی و در پایان اجرای برنامه به صورت تراکمی، انجام گیرد. بنابراین با توجه به تحلیل اسنادی- نظری که در طبیعت شناختی توحیدی برنامه درسی ملی من باب ارتباط انسان با طبیعت در حیطه نوجوان و جوان انجام پذیرفت می‌توان به صراحت اذعان کرد که به موضوع عناصر چهارگانه، عقل، علم، ایمان، عمل و اخلاق در بُعد طبیعت شناختی برنامه درسی ملی برای عرصه تعلیم و تربیت دانش آموزان بویژه نوجوان و جوان، کمتر پرداخته شده است.

با ارزشهای اسلامی، ارضا و شکوفا نماید، از ضرورت‌های تعلیم و تربیت است. استانداردهای ملی باید مبتنی بر نظام معیار اسلامی باشد. در راستای تولید مواد یادگیری مؤثر و مطلوب، لزوم مشارکت معلمان و کلیه افراد و مراکز ذیصلاح و ذیربط در تهیه، تکمیل و غنی سازی مواد، رسانه‌ها و محیط طبیعی یادگیری، مورد نظر است چرا که استفاده از نظریات و راه کارهای افراد مختلف در این زمینه، منجر به بهینه شدن مواد، رسانه‌ها و محیط یادگیری طبیعی برای دانش آموزان و اجرای نتیجه بخش، موفق و عادلانه فرایند طراحی و تولید مواد و رسانه‌های یادگیری می‌گردد. از آنجایی که یکی از منابع یادگیری دانش آموزان، محیط طبیعی است، برای طراحی و تولید مناسب و مؤثر مواد و رسانه‌های یادگیری، لزوم توسعه و تقویت منابع طبیعی یادگیری در داخل مدرسه و خارج از آن در جهت تکمیل و بهبود یادگیری، ضروریست. برای طراحی و تولید نتیجه بخش، بهتر است منابع یادگیری طبیعی، متناسب با نیازها و تواناییهای منطقه‌ای و محلی مدارس، باشد تا بدین ترتیب عدالت آموزشی و تربیتی اجرا گردد. باید مدارس به منابع و مواد یادگیری طبیعی مجهز شوند تا اهداف آموزشی به نحو مطلوب، محقق شود و طراحی و تولید مواد و رسانه‌های یادگیری، هدفمند و مؤثر باشد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۱۳- ساختار و زمان آموزش: ۱-۱۳- ساختار تعلیم و تربیت (۳) هماهنگی وجود دارد: »

آنجا که می‌فرماید: (و یتفکرون فی خلق السموات و الأرض ربنا ما خلقت هذا باطلا) (آل عمران/۱۹۱) و در آفرینش آسمانها و زمین تفکر می‌کنند، پروردگارا! این جهان را بیهوده نیافریده ای. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، اصل ساختار تعلیم و تربیت مبتنی بر دیدگاه اسلام درباره نعمت ارزشمند طبیعت و متناسب با ویژگیهای محیط یادگیری طبیعی در پاسخ به نیاز علمی و اخلاقی دانش آموزان، جامعه، خانواده‌ها و موضوعات درسی باشد و در راستای تعامل مسئولانه و سازنده دانش آموزان و رشته‌های گوناگون تحصیلی با طبیعت و بهره برداری مطلوب در جهت یادگیری معنادار و کسب علوم جدید و تحصیل شناخت نسبت به خالق طبیعت آفرین و حق شناسی در برابر محضر زیبا آفرینش، سازماندهی و برنامه ریزی گردد.

« به نظر محقق میان هدف طبیعت شناختی توحیدی با ۲-۱۳- زمان تعلیم و تربیت (۳) هماهنگی وجود دارد: »

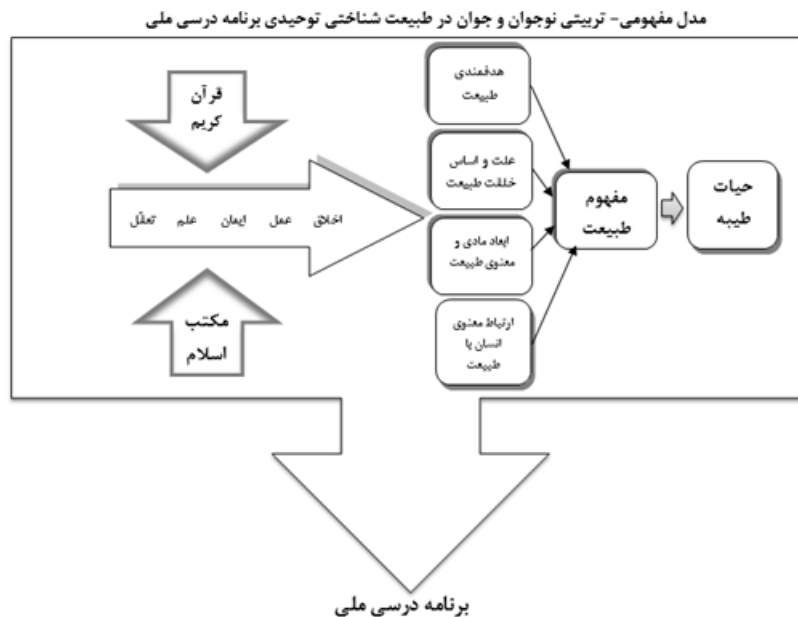
آنجا که می‌فرماید: (الله الذی سخّر لکم البحر) (جاثیه/ ۱۲) خداوند است که دریا را برای شما رام و قابل بهره گیری آفرید. مبتنی بر آیات الهی، آنچه به طور خاص و گسترده من باب طبیعت شناختی توحیدی بهتر است در قالب اصل مذکور بدان پرداخته شود این است که، بخشی از یادگیری دانش آموز در محیط خارج از

نوجوان و جوان پدیدار می‌شود و ذهنش را در بینهایت واقعیت غرق می‌کند که این طبیعت مادی و معنوی تنها آفریده ی خداوند یکتاست و من در عمل باید این باور را باور کنم و به خواسته ی صاحب و نقاش طبیعت زیبا، منظم، بیکران و پُربار، با شکرگزاری و بهره برداری مناسب از طبیعتش، عمل نمایم و تنها در این صورت است که می‌توانم گام در پله ی آخر بگذارم و اخلاق الهی را در آبادسازی طبیعت و سپاسگزاری از این نعمت بی‌بدیل، نصب العین ایمان و عمل خود قرار دهم تا که سرانجام با سیر در مسیری برتر، افضل و اعلی تر، حیات طیبه را که سرچشمه تقرّب به خداست، در جهان مادی و معنوی، نصیب خود کنم.

حقیقت این است که این همه، برپایی این مراحل تربیتی مطلوب در بستر طبیعت در مقابل گام‌های مشتاق و پاک نوجوان و جوان ما که برگزیده ترین رهروان این مسیر خطیر هستند، لازم است اصلی ترین رسالت برنامه درسی ملی و نظام آموزش و پرورش باشد.

نتیجه گیری

نتیجتاً مراحل تربیت طبیعت شناختی توحیدی درباره نوجوان و جوان با نظر به قرآن کریم و مکتب تربیتی اسلام، از پله عقل شروع می‌شود، نوجوان و جوان با تفکر و تعقل درباره طبیعت و تعریف آن، هدف و مُنتهای آن و منابع و دستاوردهای بی پایان آن برای جهان هستی بویژه انسان و خردورزی نسبت به خالق این نعمت پاک و عظیم، قدم در پله علم به طبیعت و شناخت عالمانه ی آن می‌نهد تا اندیشه اش غنی تر شود و با علم کامل به تعقل پردازد به عبارتی مبتنی بر دانش و شناخت قرآنی، که کامل ترین علم است درباره طبیعت اندیشه ورزی می‌کند. در پله ی بعدی نوجوان و جوان، ساحت ایمان را رقم می‌زند، ایمانی سرشار از خردورزی علمی و آگاهانه نسبت به طبیعت و صانع آن در قلب و درون نوجوان و جوان، ظهور می‌کند و در بُرون و عملش بروز می‌نماید. این ایمان، قلبی و عملی است، باور، یقین و اطمینانی است که در اعماق احساس

شکل ۴. مدل مفهومی پژوهش

References

Holy Quran

1. Abdolizadeh FARD, A. (2013). Analysis and evaluation of the four elements and the dominant approach of the national curriculum of the Islamic Republic of Iran based on experts' opinions. Master's thesis, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Curriculum Planning.
2. Musavi, T. (2014). Investigating the compatibility of the content of elementary science books with the cognitive values related to nature in the national curriculum document. Master's thesis, Ferdowsi University of Mashhad, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Curriculum Planning.

3. Islamic Republic of Iran National Curriculum Document approved by the Supreme Council of Education and Training Sessions 857-872, dated 12/9/2011 to 6/28/2013.
4. Mirmoradi, S. S. (2018). Strategies for designing nature-based educational spaces in elementary schools to achieve the goals of the national curriculum. *Research in Curriculum Planning*, 15(2), 109-131.
5. Khoshkhouei, M., & Azanb, A. (2015). Examining the attention to philosophical thinking components in the national curriculum document of the Islamic Republic of Iran - *Thought and Child*, Research Institute for Humanities and Cultural Studies, 6(2), 37-62.
6. Salsabili, N. (2016). National curriculum: What do global experiences say? *Theoretical and Practical Journal of Curriculum*, 4(8), Autumn and Winter 2016.
7. Shiri, F. (2021). Examination of neglected content in the primary school curriculum based on the national curriculum document: A comparative study of selected countries' curricula and experts' perspectives on primary education. Master's thesis, University of Isfahan, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Department of Educational Sciences, Curriculum Planning.
8. Cutting, R., & Kelly, A. (2014). Teaching science outside the classroom. In *TEACHING SCIENCE OUTSIDE THE CLASSROOM* (pp. 137-150). BAB1406B0104_Ch-11.indd.
9. Gibb, N., Christodoulou, D., O'Shaughnessy, J., Birbalsingh, K., Husbands, C., Sherrington, T., Fordham, M., Oates, T., Sanders, M. (2015). *Knowledge and the Curriculum*.
10. *Adapting The Curriculum* (April 2021). Adapting The Curriculum IBRD.IDA/WORLD BANK GROUP - COVID-19.
11. Richter, J. J. (2015). *The International Curriculum: Current Trends and Emerging Needs*. Colorado Technical University Doctor of Management Student Global Leadership, v3 Spr 2015.
12. Ebrahimzadeh, E. (2013). *Philosophy of Education*. Tehran: Payame Noor University Publications.
13. Bagheri, K. (2011). *A fresh look at Islamic education*. Tehran: Madreseh.